

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-431-3-10>

**THE NATION-BUILDING PATHOS
OF YEVENH MALANYUK'S CAMP JOURNALISM**

**НАЦІЄТВОРЧИЙ ПАФОС ТАБОРОВОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ
ЄВГЕНА МАЛАНЮКА**

Mykhida L. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Teacher
Kropyvnytskyi Architectonic
Professional College
Kropyvnytskyi, Ukraine*

Михида Л. М.

*кандидат філологічних наук, викладач
Кропивницький будівельний фаховий
коледж
м. Кропивницький, Україна*

Уважно переглянувши літературний доробок залишений Євгеном Маланюком, ми знайдемо чимало свідчень протистояння в ньому трьох «стихий» поета, публіциста і критика.

Бібліографія письменника дає нам право стверджувати, що починаючи з 1933 року Є. Маланюк як прозаїк помітно зміцнив свої позиції серед науковців, які досліджують його творчість.

Як зазначив Л. Куценко у своїй статті «Публіцистика Є. Маланюка: пошук відповідей на “прокляті питання” і спроба естетичного визначення (1921–1923 рр.)»: «...лірика заговорила першою в суворих буднях “таборових республік” інтернованих вояків УНР [...] і щедро писалися у наступних 1921–1922 рр. проте це були переважно поезії-сповіді, інтимна лірика, значно рідше його поезія зверталася тоді до тем громадсько-патріотичного звучання поезія мала б відповідати на питання: як сталося, УНР зазнала поразки (і вона згодом дасть на нього відповідь) справедливіше перефразувати її так – першою заговорила його проза – публіцистика, есеїстика, критика» [5, с. 31].

Маланюк-воjak пізнав боротьбу за державність з середини, глибше і повніше ніж багато хто з його однолітків. Трирічне перебування у таборах разом із кількома тисячами інтернованих, які представляли майже всі регіони України, не могло просто залишитися в пам'яті. Біль від усвідомлення втраченого вилися на сторінки українських видань. Саме в таборах для інтернованих вояків Української Армії одночасно з процесом самопізнання майстер слова формується як письменник.

У 1922 році вирвавшись із обмеженого простору до Варшави, Є. Маланюк зустрівся з Сергієм Шеметом, який подарував йому книгу «Z dziejow Ukrainy» за редакцією В'ячеслава Липинського (Краків, 1912 р.). Завдяки подарунку, «стався переломний момент» у процесі пробудження його (Маланюка) історичної пам'яті.

Простежуючи історію свого народу він робить паралель з ключовою роллю польського визвольного руху та польської еміграції у боротьбі з Московією. На той час у нього було достатньо друзів серед письменників-поляків і не виключено, що проблема тотожності двох еміграцій теж могла бути предметом їх дискусій/обговорення.

Отож, інтерес до політики базувався у літератора, не лише на соціально-політичному факторі, але й на національно-політичному. Пізніше, у своїх статтях на сторінках часописів «Вісник» та «Київ», Є. Маланюк розмірковує над причинами поразки військ УНР, а зокрема над роллю Росії у формуванні психології українців, які і «тепер носять на собі виразні ознаки проклятого панування Москви... Трагічна спадщина! Навіть після моменту визволення, після часів самостійного існування, вільного національного життя – гніт і гній цієї спадщини почувався й відчувається на кожному кроці [...] Не буде помилкою, коли скажемо, що, власне, оця проклята спадщина й привела нас на чужину» [4, с. 3].

Опинившись волею долі за межами України, він не став чужинцем (у ставленні до Батьківщини), не випадково ж він активно друкується на сторінках часопису «Наша Зоря», який виходив під гаслом: «Українці всіх напрямків, єднайтеся!» За визначенням самого Є. Маланюка «Українець – це той, у кого Україна є першим бажанням, першою думкою, першою і головною метою» [3, с. 9].

Пізніше, у п'ятдесятіх, майстер слова більш конкретно розпише права і обов'язки інтелігента, щодо мистецтва, і літератури та літературного процесу: «“Інтелігент” це – на відміну від “простої людини” – може знати і мусить знати. “Інтелігент” може не любити літератури, може нею погорджувати або нехтувати. Але він мусить – в міру своїх сил – існування літератури підтримувати» [6, с. 14]. Автор був упевнений, що про сучасну літературу мають судити наступні покоління: «...яка саме література є добра, а яка зла, – це дуже трудно сучасникові рішати...[...] суд над літературою належить до т. зв. Майбутнього критика чи історика. На жаль...» [6, с. 14].

Але, тоді, в далекі 20-ті роки ХХ ст., не задля красивих слівця з'явився заклик старшини Української держави «до праці, до тяжкої праці в таборі!» [6, с. 14]. Опинившись у повній невизначеності дуже важко було не втратити віри хоча б у себе: «Тут Гетто. Сюди носа ніхто не покаже, як до зачумлених; сюди ніхто не пришле ні гроша, ніхто не скаже жадного слова надії, ніхто не покаже хоч найменшого зацікавлення. Тут не знайдете жадного натяку на будь-яку зв'язність гетто з рештою світу» [1, с. 12]. Забуті, покинуті, нікому не потрібні вони все ж таки вистояли, і майже через чотири десятиліття, згадуючи перебування у таборах для інтернованих, Є. Маланюк у статті «Дмитро Донцов (до 75-ліття)», вміщеній у «Віснику» напише:

«Ми розв'язували загадки, ряд загадок, що їх поставила перед нами сама історія. Розв'язували – незалежно від наших службових рангів і бувших становищ в Армії» [1, с. 13].

І все ж, було те, що їх об'єднувало – спільна справа – формування національної свідомості, пропаганда ідеї національної єдності, культурно-освітня робота – ці три основні завдання, які поставила перед собою таборова інтелігенція, простежуються майже у всіх статтях письменника 1921–1923 років.

У своїй статті «Нарешті» (1923 р.) митець вітає ідею формування фронту національної культури: «З цього то й треба було починати. Бо, власне, чим же є політична боротьба, як не боротьбою ідеологій, як не боротьбою різних культур».

Грунт єдиної національної культури, що автоматично дає єдину національну ідеологію, усуне партійну боротьбу в обсязі державності і послужить основою для єдиного політичного фронту, без якого, все ж таки, наша боротьба не приведе до поважних наслідків і буде впрост недоцільною. Ні зформування Нації, ні будову державної для неї форми, без єдиної національної ідеології – уявити неможливо» [2, с. 47].

Автор був переконаний, що саме ідеологія національної культури має впливати на формування ідеології української еміграції, – «ідейно непереможені, тепер – переможені й безсилі? Як могло статися, що ми, сини Батьківщини, Батьківщину – покинули, і Вона – залишається без нас, її вірних синів?» [6, с. 22]. Не одержавши відповіді на поставлені питання одні шукали його у ліриці, інші у малярстві ще інші у театрі, табори стали своєрідною творчою лабораторією для еміграційної інтелігенції.

У березні 1952 року Є. Маланюк у журналі «Вісник» напише: «Визвольна Війна – 20 рр. робила нас Народом, вирізьблювала з нього – і то в темпі нечуванім – Націю. Війна була перервана, але тому, що розгін її ушух не відразу звільнені енергії безпосередньо пішли в творчість інтелектуальну й, зокрема, в мистецьку» [8, с. 5].

Є. Маланюк вважав, що саме цією Визвольною Війною пояснюється сплеск відродження 1922–1932 років на Україні і поява нових імен за її межами, в еміграції: «Без Визвольної Війни, без її атмосфери, її промінювання і пізніших «ланцюгових реакцій» її – не спосіб уявити собі всіх наступних «відроджень» і «ренесансів». Це треба собі ясно усвідомити, щоб не робити якихось «позавизвольно-воєнних ілюзій, ілюзій інтелігентсько-наївних і, остаточно, шкідливих...» [8, с. 5].

Еміграційне життя письменника ще більше зміцнило його національні переконання. Згадуючи Прагу, Євген Маланюк згадує не географічне положення цього міста, а «Празьку Школу», представники якої відігравали помітну роль ще довго після 20–30 років, яка

«мала значення всеукраїнське» («Прага» тут має лише настільки географічний сенс, що саме в Празі існувало три національні високі школи, що їх склад вийшов на 90% з Армії й державности, отже визвольних змагань і Визвольної Війни)» [8, с. 5.].

На превеликий жаль, на сьогодні, проблеми боротьби за свободу і незалежність та процес Визвольної Війни націєтворення і вимушеної еміграції у час військового протистояння, залишається для нас українців, актуальним і болючим. Не засвоївши уроків історії, а почасти і не знаючи її до пугтя (адже і подосі не маємо доступу до ряду архівних документів), ми змушені вчитися на власних помилках. І все ж віримо в Перемогу і вихід з лабіринту політичних ігрищ.

Література:

1. Військовий (псевдонім Є. Маланюка). *Забуті*. Наша Зоря. 1921. № 18–20. С. 11–14. (Стрілково).
2. Військовий. Нарешті! *Веселка*. 1923. № 9–10. С. 45–47. (Каліш).
3. Військовий. Паки й паки. *Наша Зоря*. 1922. № 21–22. С. 8–11. (Стрілково, 1 березня).
4. Військовий. Перше завдання. *Наша Зоря*. 1921. № 16–17. С. 1–4. (Стрілково, 30 вересня).
5. Куценко Л. Публіцистика Є. Маланюка: пошук відповідей на «прокляті питання» і спроба естетичного визначення (1921–1923 рр.). *Слово і час*. № 10. С. 31.
6. Маланюк Є. Дмитро Донцов (до 75-ліття). *Вісник*. 1958. № 9. С. 22.
7. Маланюк Є. З нотатника. *Вісник*. 1954. № 11. С. 14.
8. Маланюк Є. З нотатника. *Вісник*. 1953. № 7. С. 5.